

Hanefî ve Malikî Usûl Âlimlerinin Mursel Hadis Yaklaşımı
(Mursel Hadith Approach of Hanafis and Maliki Methodology Scholars)

Mehmet TURAN

Arş. Gör. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Ankara | Türkiye
mehmet.turan@hotmail.com

Res. Assist. Dr., Ankara University, Theology
Faculty, Department of Basic Islamic Science
Ankara | Türkiye
ORCID: 0000-0001-8611-5308

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü | Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi | 09/Ağustos/2022
Kabul Tarihi | 02/Kasım/2022
Yayın Tarihi | 31/Aralık/2022

Article Types | Research Article
Received | 09/August/2022
Accepted | 02/November/2022
Published | 31/December/2022

Bu makale *Sahabe Mürseli* adlı doktora tezinden
üretilmiştir. Ankara Üniversitesi, 2022.

This article was produced from the PhD thesis
Companions' Mursal (Mursal al-Shāhābi). Ankara
University, 2022.

Atıf | Cite as:

TURAN, Mehmet. "Hanefî ve Malikî Usûl Âlimlerinin Mursel Hadis Yaklaşımı [Mursel Hadith Approach of Hanafis and Maliki Methodology Scholars] *Tokat İlmîyat Dergisi | Tokat Journal of İlmîyat* 10/2 (Aralık | December 2022), 431-450.

<https://doi.org/10.51450/ilmiyat.1159795>

İntihal | Plagiarism:

Bu makale, iTenticate aracılığıyla taranmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir.

| This article, has been scanned by iTenticate and no plagiarism has been detected.

Copyright © Published by Tokat Gaziosmanpaşa University Faculty of Islamic Sciences. Tokat | Türkiye.

<https://dergipark.org.tr/ilmiyat>

The Mursal Ḥadīth Approach of Ḥanafī and Mālikī Methodology Scholars

Abstract: Mursal ḥadīth in the eyes of ḥadīth scholars; is defined as the ḥadīth conveyed by tābī'īn from the Prophet. On the other hand, methodology scholars, unlike ḥadīth scholars, used the term mursal for ḥadīth with interruption (inqitā') in its narration chain. Considering their recipe; It is understood that Ḥadīth such as mu'ḍal and mu'allak, which have an interruption (inqitā') found in their narration chain, are also evaluated under the term mursal. As a matter of fact, when the ḥadīth that methodology scholars call mursal is examined, it is seen that this term is not used only for the ḥadīth narrated by tabiīn from the Prophet. In fact, the attribution of the ḥadīth to the Prophet by a narrator from tabe-i tābī'īn or another stratum is also called mursal. Ḥadīth scholars have accepted the mursal ḥadīth as weak due to the interruption (inqitā') found in its narration chain and stated that it is not suitable for being proof. It is seen that methodology scholars follow a different path regarding the mursal ḥadīth. In our study, the Ḥanafī sect's approach to mursal ḥadīth was questioned and the arguments of Ḥanafī methodology scholars about the evidence of mursal ḥadīth were examined. In this study, first of all, the mursal ḥadīth approach of Abū Ḥanīfā (d. 150/767) was tried to be determined. Then the approach of Ḥanafī methodology scholars, especially 'Īsā b. Abān (d. 221/836), Abū'l-Ḥasan al-Karkhī (d. 340/952), Caṣṣāṣ (d. 370/981), Dabūsī (d. 430/1039), Bazdawī (d. 482/1089) and Saraḥsī (d. 483/1090) on this issue has been tried to be revealed. As a result of the research, some methodology scholars accepted the mursal rumors of scholars with scientific depth and competence; It has been determined that people who do not have the competence stated that the mursal rumors should be rejected. In addition, among the scholars of Ḥanafī methodology, there are scholars who see the mursal ḥadīth as stronger than the musnad ḥadīth and thus prioritize the musnad Ḥadīth over the mursal Ḥadīth. Because, according to them, the person who narrates Ḥadīth as mursal assumes the credibility of the person whose name he has not mentioned. The person who narrated the Ḥadīth in a consistent (mursal reports) left it up to the researcher to determine whether the narrator is reliable or not. In our study, Imam Mālik's approach to mursal hadit was examined and two different narrations about whether he accepted the mursal ḥadīth or not were discussed. While some said that he accepted the mursal ḥadīth as a proof, others argued that he did not consider the mursal ḥadīth suitable to be used as an evidence. For this reason, we have tried to determine which claim is true in practice, taking into account the work of Imam Mālik called al-Muwatṭa'. Then, the approach of the Mālikī methodology scholars to the mursal ḥadīth has been put forward and it has been tried to determine what criteria they base on the as an evidence of the mursal ḥadīth. Majority of Mālikī methodology scholars said that if the narrator was reliable, the rumor he conveyed as mursal would be accepted. Although as an evidence the mursal ḥadīth is accepted in the Mālikī sect, it should be noted that there are also a number of different views. Because scholars such as Abū l-Faraj 'Amr b. Muḥammad al-Mālikī (d. 330/941) and Abū Bakr al-Abharī (d. 375/986) from Mālikī methodology scholars that there is no difference between mursal Ḥadīth and musnad Ḥadīth in terms of evidence; some scholars such as Abū Ishāq Ismā'īl al-Baṣrī (d. 282/895) and Abū Bakr b. Cahm (d. 329/940) stated that the Ḥadīth scholars could not be taken as an evidence. In addition, there are those who prioritize the mursal ḥadīth to the musnad ḥadīth, and stipulate a different set of criteria. Scholars of methodology expressed their views on ḥadīth mostly in the works they wrote about legal methodology scholars. For this reason, it is seen that they generally share their thoughts on the subject in the chapters titled "Kitābu'l-Aḥbār". As a matter of fact, in the works of fiqh, it is observed that many issues related to ḥadīth methodology are handled and examined under such headings. Scientific studies in our country on the approaches of methodology scholars to ḥadīth and the sunna have not reached the desired level yet. For this reason, in our study, the approach of Ḥanafī and Mālikī methodology scholars to the mursal ḥadīth has been tried to be discussed with the main lines.

Keywords: Ḥanafī, Mālikī, Ḥadīth, Sunnah, Irsāl, Mursal Ḥadīth.

Hanefî ve Mâlikî Usûl Âlimlerinin Mürsel Hadis Yaklaşımı

Öz: Hadisçiler nezdinde mürsel hadis; tabînin Hz. Peygamber'den aktardığı hadis şeklinde tanımlanmıştır. Usûl âlimleri ise hadisçilerin aksine, senedinde inkitâ bulunan hadisler için mürsel terimini kullanmışlardır. Onların yapmış olduğu tarif göz önüne alındığında; senedinde inkitâ bulunan mu'dal ve muallak gibi hadislerin de mürsel terimi altında değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim usûl âlimlerinin mürsel diye isimlendirdikleri hadisler incelendiğinde sadece tabînin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadisler için bu terimin kullanılmadığı görülmekte bilakis etbâ'u't-tâbiîn veya başka bir tabakadan bir ravinin, Hz. Peygamber'e isnad ettiği hadis de mürsel olarak isimlendirilmektedir. Hadisçiler, senedinde bulunan kopukluk nedeniyle mürsel hadisi zayıf kabul etmiş ve hüccet olmaya elverişli olmadığını belirtmişlerdir. Usûl âlimlerinin ise mürsel hadis hususunda farklı bir yol takip ettiği görülmektedir. Çalışmamızda Hanefî mezhebinin mürsel hadis yaklaşımı sorgulanmış ve Hanefî usûlcülerin mürsel hadisin hücciyetine dair öne sürdükleri argümanlar incelenmiştir. Çalışmamızda öncelikle Ebû Hanîfe'nin (ö. 150/767) mürsel hadis yaklaşımı tespit edilmeye çalışılmış sonrasında ise başta İsa b. Ebân (ö. 221/836), Ebu'l-Hasen el-Kerhî (ö. 340/952), Cessâs (ö. 370/981), Debûsî (ö. 430/1039), Pezdevî (ö. 482/1089) ve Serahsî (ö. 483/1090) olmak üzere Hanefî usûl âlimlerinin bu konudaki yaklaşımı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma neticesinde bazı Hanefî usûlcülerin, ilmi derinlik ve yetkinliği bulunan âlimlerin mürsel rivayetlerinin kabul edilmesi gerektiğini belirttikleri saptanmıştır. Bu görüşe göre ilmi yetkinliği bulunmayan kimselerin mürsel rivayetleri ise reddedilmelidir. Ayrıca Hanefî usûl âlimleri arasında mürsel hadisi müsned hadisten daha kuvvetli görüp böylece müsned hadisi mürsel hadise önceleyen âlimler de bulunmaktadır. Zira onlara göre hadisi mürsel olarak rivayet eden kimse, rivayette bulunup ismini zikretmediği kimsenin güvenilirliğini üstlenmiş yani uhdesine almış bulunmaktadır. Hadisi müsned olarak rivayet eden kimse ise ravinin sika olup olmadığını araştırmacıya havale etmiştir. Çalışmamızda ayrıca İmam Mâlik'in mürsel hadis yaklaşımı irdelenmiş mürsel hadisi kabul edip etmediğiyle ilgili iki farklı rivayet tartışılmıştır. Kimileri onun mürsel hadisi hüccet olarak kabul ettiğini söylerken kimileri ise onun mürsel hadisle ihticac etmediğini savunmuştur. Bu nedenle de İmam Mâlik'in Muvvata adlı eseri de göz önünde bulundurularak, pratikte hangi iddianın doğru olduğu tarafımızca tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ise Maliki usûlcülerin mürsel hadis yaklaşımı ortaya konulmuş ve mürsel hadisin hücciyeti noktasında ne gibi kriterleri esas aldıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Maliki usûl âlimlerinin büyük bir çoğunluğu, ravinin sika olması durumunda mürsel olarak aktardığı rivayetinin kabul edileceğini söylemişlerdir. Maliki mezhebinde, mürsel hadisin hücciyeti kabul edilmekle beraber farklı birtakım görüşlerin de bulunduğu belirtilmelidir. Zira Maliki usûlcülerden Ebu'l-Ferec Amr b. Muhammed el-Mâlikî (ö. 330/941), ile Ebû Bekr el-Ebherî (ö. 375/986) gibi âlimler mürsel hadis ile müsned hadis arasında hücciyet bakımından bir farkın olmadığını dile getirirken; Ebû İshâk İsmâil el-Basrî (ö. 282/895) ile Ebû Bekr b. Cehm (ö. 329/940) gibi bazı âlimler ise mürsel hadisin hüccet olarak alınamayacağını belirtmişlerdir. Ayrıca mürsel hadisi, müsned hadise önceleyenler olduğu gibi farklı birtakım kriterleri şart koşanlar bulunmaktadır. Usûl âlimleri, hadis ile ilgili görüşlerini çoğunlukla kaleme aldıkları fıkıh usûlü eserlerinde beyan etmişlerdir. Bu nedenle genellikle "Kitabu'l-Ahbar" başlıklı bölümlerde konuyla ilgili düşüncelerini paylaştıkları görülmektedir. Nitekim fıkıh usûlü eserlerinde çok sayıda hadis usûlü ile ilgili konunun bu tür başlıklar altında ele alınıp incelendiği müşahade edilmektedir. Usûl âlimlerinin hadis ve sünnete yaklaşımlarına dair ülkemizde yapılan bilimsel çalışmalar henüz istenilen düzeye ulaşabilmiş değildir. Bu nedenle de çalışmamızda Hanefî ve Maliki usûl âlimlerinin mürsel hadisle ilgili ortaya koymuş oldukları yaklaşım ana hatlarıyla ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hanefî, Maliki, Hadis, Sünnet, İrsâl, Mürsel Hadis.

Giriş

Usûl âlimleri, hadis ile ilgili görüşlerini çoğunlukla fıkıh usûlü ile ilgili eserlerde beyan etmişlerdir. Bu nedenle genellikle “Kitâbu’l-Ahbâr” başlıklı bölümlerde konuyla ilgili düşüncelerini paylaştıkları görülmektedir. Nitekim fıkıh usûlü eserlerinde çok sayıda hadis usûlü ile ilgili konunun bu tür başlıklar altında ele alınıp incelendiği müşahede edilmektedir.

Arapça olarak kaleme alınan usûl eserleri incelendiğinde mezheplerin konu ile ilgili yaklaşımlarına kısaca değinildiği görülmektedir. Dolayısıyla hadis âlimlerinin mürsel hadis yaklaşımı çok sayıda eserde ayrıntılı bir şekilde işlenirken usûl âlimlerinin bu konudaki yaklaşımlarına ise sadece atıf yapmakla yetinilmiştir. Nitekim çoğu eserde mürsel hadisin Ebû Hanîfe ve Mâlik b. Enes başta olmak üzere Hanefî ve Mâlikî usûlcülerce kabul edildiği belirtilmekte, bu konudaki yaklaşımlarını ortaya koyacak bilgilere ise yer verilmemektedir. Hâlbuki usûl âlimlerinin konuyla ilgili özgün görüş ve önerileri bulunmaktadır. Usûl âlimlerinin hadis ve sünnete yaklaşımlarına dair ülkemizde yapılan bilimsel çalışmalar ise henüz istenilen düzeye ulaşabilmiş değildir.

Bu çalışma Hanefî ve Mâlikî fıkıh usûlünde kaleme alınmış olan temel eserlerden hareketle usûl âlimlerinin mürsel hadis konusundaki yaklaşımını ortaya koymayı hedeflemekte ve bu yönüyle bir nebze de olsa hadis alanına katkı sunmayı amaçlamaktadır. Zira usûl âlimlerinin mürsel hadisin tanımından tutun da delil olma yönünden değerine kadar hadisçilerden tamamen farklı bir bakış açısı ortaya koydukları görülmektedir. Bu bakış açısının hadis alanındaki problemleri çözmeye katkı sağlayacağı aşikardır. Bu nedenle de çalışmamızda Hanefî ve Mâlikî usûl âlimlerinin mürsel hadis yaklaşımı ana hatlarıyla verilmeye çalışılmıştır. “Usûlcüler” veya “usûl âlimleri” tabirinin Usûli'd-dîn ile karıştırılabileceğinin farkındayız. Buna rağmen “fıkıh usûlü” âlimleri yerine “usûl âlimleri” tabirini kullanmamızın nedeni Cessâs (ö. 370/981), Debûsî (ö. 430/1039) ve Pezdevî gibi kelimelerle ilgilenen âlimlerin de çalışmamızda yer alması ve usûl âlimleri tabirinin her iki kesimi de kapsayabileceğini düşünmemizden kaynaklanmaktadır.

1. Usûl Âlimlerinin Mürsel Hadis Tanımı

Hadis âlimleri mürsel hadisi, tabîinden birilerinin -ister tâbînin büyüklerinden (kibâr-ı tâbîinden) isterse de tâbînin küçüklerinden (sıgâr-ı tâbîinden) olsun fark etmez- “قَالَ رَسُولُ اللَّهِ” diyerek rivayet ettiği hadis şeklinde tanımlamışlardır. Bu tanım hadis âlimlerinin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmiş ve âlimler arasında şöhret bulmuştur.¹ Usûl âlimleri, hadisçilerin aksine mürsel hadisi, isnadında kopukluk bulunan hadis şeklinde tanımlamışlardır.²

¹ Ebû Amr Takıyyuddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdîrahmân b. Musâ eş-Şehrezûrî, *Ulûmu'l-hadis*, thk. Nureddin İtr (Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muâsır, 1986), 51.

² Ebu'l-Beka Takıyyuddîn Muhammed b. Ahmed b. Abdilazîz b. Ali İbnu'n-Neccâr el-Futûhî el-Hanbelî, *Şerhu'l-kevkebi'l-munîr*, thk. Muhammed ez-Zuhaylî - Nezîh Hammâd (Riyad: Mektebetu'l-Ubeykan, 1993), 2/574.

Düşen ravinin sahabe, tabîî, tebe-i tabîî veya başka bir tabakadan olması fark etmez.³ Onlara göre mürsel, senedinin herhangi bir yerinde kopukluk bulunan ve kişinin kendisinden hadis işittiği kimseyi atlayarak rivayette bulunduğu hadistir.⁴ İmam Nevevî mürsel tabirinin, Hatîb Bağdâdî dâhil olmak üzere fukahâ ve usûl âlimleri tarafından munkatı anlamında kullanıldığını dile getirmiştir.⁵ Âmidî (ö. 631/1233) ise mürsel için Hz. Peygamber'e mülâkî olmayan birinin “ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ” diyerek rivayette bulunmasıdır şeklinde bir tanımlama yapmıştır.⁶

Şîrâzî (ö. 476/1083) haber-i vahidleri müsned ve mürsel olmak üzere iki kısma ayırmıştır.⁷ Onun yapmış olduğu bu taksim, mürselin munkatı anlamında kullanıldığının açık bir göstergesidir.

Sonuç olarak usûl âlimlerinin büyük çoğunluğu, hangi tabakada olursa olsun Hz. Peygamber'le karşılaşmamış birinin “ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ” diyerek rivayet ettiği hadise, mürsel demişlerdir. Böylece onlar isnaddaki her türlü kopukluk için mürsel tabirini kullanmışlardır. Bu da onların mürseli, munkatı anlamında kullandıklarını göstermektedir.

2. Hanefî Usûlcülerin Mürsel Hadis Yaklaşımı

Usulcülerin her türlü inkıtayı kapsayacak şekilde tanımladığı mürsel hadisle ilgili yaklaşım farklılıkları bu tür hadislerin hücciyeti etrafında şekillenir. Bu kısımda öncelikle Hanefiler nezdinde mürsel hadislerin hücciyeti ve bu tür hadislerle amelin imkânı meselesi üzerinde durulacaktır.

Ebû Hanîfe'nin (ö. 150/767) mürsel hadisi hüccet olarak kabul ettiği kaynaklarda aktarılmaktadır.⁸ İmam Ebû Hanîfe'ye göre hadisi mürsel olarak rivayet eden ravinin âdil olması durumunda mürsel hadisin kabul edileceği ve onunla amel etmenin de vacip olduğu

³ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *et-Takrîb ve't-teysîr li ma'rifeti suneni'l-beşîri'n-nezîr*, thk. Muhammed Osman el-Hîşt (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1985), 35; İbnu's-Salâh, *Ulûmu'l-hadîs*, 51.

⁴ Ebu'l-Huseyn Muhammed b. Alî b. Tayyib el-Basrî, *el-Mu'temed fi usûli'l-fikh*, thk. Halîl el-Meys (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983), 2/143; Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, *İrşâdu'l-fuhûl ilâ tahkiki'l-hak min ilmi'l-usûl*, thk. Ahmed İzv İnaye (Dimeşk: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1999), 1/173; Rıdvan Kalaç - Hayrullah Engin, “Mürsel ve Müdelles Rivâyetler - İbnü'l-Mibred El-Makdisî (ö.909/1503) Özelinde-”, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1 (2020), 55-56.

⁵ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc fi şerhi Sahîhi Muslim b. Haccâc* (Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 1972), 1/30.

⁶ Ebu'l-Hasen Seyfüddîn Alî b. Muhammed b. Sâlim es-Sa'lebî el-Âmidî, *el-ihkâm fi usûli'l-ahkâm*, thk. Abdurrezzâk Afîfî (Beyrut: el-Mektebetu'l-İslâmî, 1985), 2/123.

⁷ Ebû İshâk Cemâluddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, *el-Luma fi usûli'l-fikh* (Yy: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), 72.

⁸ İbnu's-Salâh, *Ulûmu'l-hadîs*, 55; Nevevî, *Takrîb*, 35; Ebu'l-Fadl Zeynuddîn Abdurrahîm b. el-Huseyn b. Abdurrahmân b. Ebibekr b. İbrahim el-İrâkî, *Şerhu't-Tefsîr ve't-Tezkire*, thk. Abudllatif el-Hemim, Mahir Yasîn Fahl (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2002), 1/205-206; Muhammed b. Suleymân b. Sa'd b. Mesud er-Rumî el-Hanefî Ebû Abdullahel-Kafiyecî, *el-Muhtasar fi ilmi'l-eser*, thk. Ali Zevin (Riyad: Mektebetu'l-Ruşd, 1987), 172; Mustafa Uzunpostalcı, “Ebû Hanîfe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1984), 10/136.

zikredilmektedir.⁹ Ebû Hanîfe'den sonra gelen Hanefî usûlcüler de mürsel hadisin kabul edilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu konuda onların, sahabe mürseli ile diğer tabakalarda yer alan tâbiî ve tebe-i tâbiînin mürselleri arasında bir fark gözetmedikleri görülmektedir. Pezdevî (ö. 482/1089), İnkıtâ'ı zâhir ve bâtın olmak üzere iki kısma ayırır. Zâhirî inkitânın mürsel haberleri ihtiva ettiğini açıkladıktan sonra mürsel haberleri dört kısma ayırır:

1. Sahabe mürseli
2. Tabiîn ve tebe-i tabiînin mürselleri (ikinci ve üçüncü tabakada yer alan kimselerin mürselleri)
3. Âdil kimselerin herhangi bir asırda rivayet ettikleri mürseller
4. Muttasıl ve mürsel olmak üzere iki farklı vecihle rivayet edilenler¹⁰

Sahabe mürselinin hücciyeti hususunda Pezdevî, “أما القسم الأول فمقبول بالإجماع” (birinci kısımdakiler icmâ ile makbuldür) diyerek ilk kısımda zikrettiği sahabe mürselinin kabulü hususunda icmâ bulunduğunu beyan etmiştir.¹¹

Tabiîn ve tebe-i tabiînin mürsellerine gelince, bu tür mürsellerin de hüccet olduğu dile getirilmiştir. İsâ b. Ebân'ın (ö. 221/836) sahabe, tabiî, tebe-i tabiî ve ayrıca her asırda hadis ilmindeki yetkinliği ile bilinen âlimlerin mürsel rivayetlerini kabul; yetkinliği bulunmayan kimselerin mürsel rivayetlerini ise reddettiği aktarılmıştır.¹² Hanefî usûlcüler senetten düşürülen ravinin bilinmemesini, hadisin hüccet olarak kabul edilmesine bir engel olarak görmezler. Zira hadisi mürsel olarak rivayet eden kimsenin sika olması rivayetin kabulü için yeterlidir. Onlar bilinmeyen ravinin zayıf olma ihtimalinden çok, hadisi mürsel olarak rivayet eden ravinin sika olmasıyla ilgilenirler. Çünkü onlara göre asıl gerekli olan, senetten düşürülen kişinin kim olduğunun tespit edilmesi değil, adâleti bilinen kimsenin taklit edilmesidir.¹³ Dolayısıyla adâlet sahibi sika raviyi taklit edip, rivayeti hüccet olarak kabul etmek gerekir.

Üçüncü kısımda zikredilen yani dördüncü asır ve sonrasında âdil bir ravinin rivayet ettiği mürsel rivayetlerle ilgili olarak farklı görüşler öne sürülmüştür. Kimileri bu tür kimselerden âdil olanların rivayetlerini kabul ederken, kimileri ise kabul edilmemesi gerektiğini öne sürmüşlerdir.¹⁴

⁹ Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye fî 'ilmi'r-rivâye*, thk. Mahir Yasin el-Fahl (Dammam: Dâru İbni'l-Cevzî, 2011), 2/185; İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Usûlü*, (İstanbul: M.Ü. İFAV Yayınları, 2014), 115.

¹⁰ Fâhru'l-İslâm Alî b. Muhammed el-Pezdevî, *Usûlu'l-Bezdevî /Kenzu'l-vusûl ila ma'rifeti'l-usûl*, thk. Sait Bektaş (Medine-Beyrut: Dâru's-Sirac-Dâru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 2014), 390.

¹¹ Pezdevî, *Usûl*, 390; Abdulaziz b. Ahmed b. Muhammed Alaaddin el-Buhârî el-Hanefî, *Keşfu'l-esrâr an Usûli'l-Pezdevî*, thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997), 3/4.

¹² Ebû Bekr Alâuddîn Muhammed b. Ahmed es-Semerkandî, *Mizânü'l-usûl fî netâ'ici'l-'ukûl*, thk. Muhammed Zeki Abdulber (Katar: Metabiû Doha el-Hadise, 1984), 435.

¹³ Pezdevî, *Usûl*, 390, 393.

¹⁴ Pezdevî, *Usûl*, 393.

Dördüncü kısımda zikrettiğimiz, bir yönüyle muttasıl başka bir yönüyle mürsel olarak gelen rivayetlerle ilgili usûl âlimleri, müsned rivayetinin ravisinin âdil ve zabt sahibi olması durumunda ona göre hüküm verilmesi gerektiğini ve onun hüccet olarak alınacağını dile getirmişlerdir.¹⁵

Hanefî fakihlerinden Cessâs (ö. 370/981) ise mürsel rivayetlerle ilgili şu hususlara değinmektedir:

”مَذْهَبُ أَصْحَابِنَا: أَنَّ مَرَّاسِيْلَ الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ مَقْبُولَةٌ. وَكَذَلِكَ عِنْدِي: قَبُولُهُ فِي أَتْبَاعِ التَّابِعِينَ، بَعْدَ أَنْ يُعْرَفَ بِإِسْرَارِ الْحَدِيثِ عَنِ الْعُدُولِ الثَّقَاتِ.“

“Ashâbımızın görüşü sahabe ve tabiîn mürsellerinin makbul olduğu yönündedir. Kanaatimce Adil ve sika kimselerden irsalde buldukları bilinen tebe-i tabiînin mürselleri de aynı şekilde kabul edilmelidir.”¹⁶

Görüldüğü üzere o, sahabe ve tabiînin mürsel rivayetlerinin makbul olduğunu dile getirir ve bunu mezhebin görüşü olarak sunar. Ayrıca tebe-i tabiînin mürselleri ile ilgili kendi kanaatini de dile getiren Cessâs'a göre, sika ve âdil kimselerden rivayette bulunmakla bilinenlerin hadisleri kabul edilmelidir. Cessâs'ın yukarıdaki ifadelerinden tebe-i tabiînin mürsellerinin sadece kendisi tarafından kabul edildiği zannedilebilir. Fakat bunun böyle olmadığı Cessâs'ın şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

”وَالصَّحِيْحُ عِنْدِي، وَمَا يَدُلُّ عَلَيْهِ مَذْهَبُ أَصْحَابِنَا: أَنَّ مُرْسَلَ التَّابِعِينَ وَأَتْبَاعِهِمْ مَقْبُولٌ، مَا لَمْ يَكُنْ الرَّوَايِ مَنْ يُرْسَلُ الْحَدِيثَ عَنْ غَيْرِ الثَّقَاتِ، فَإِنَّ مَنْ اسْتَجَارَ ذَلِكَ لَمْ تُقْبَلْ رَوَايَتُهُ“

“Ashabımızın ortaya koyduğu ve benim de doğru bulduğum görüş: Hadisi rivayet eden ravinin sika olmayan kimselerden irsalde bulunmayan biri olması halinde, tabiîn ve tebe-i tabiînin mürsellerinin kabul edilmesidir. Çünkü sika olmayan kimselerden irsalde bulunmakta bir sakınca görmeyenlerin mürsel rivayetleri kabul edilmez.”¹⁷

Bu ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla Hanefî usûlcülere göre -tabiî olsun tebe-i tabiî olsun fark etmez- hadisi mürsel olarak rivayet eden ravi, sadece sika kimselerden irsalde bulunan birisi ise rivayeti kabul edilir. Zayıf ravilerden de irsalde bulunmada bir sakınca görmeyen kimselerin rivayetleri ise reddedilmiştir.¹⁸

Cessâs, dördüncü asır ve sonrasında yer alan kimselerin mürsel rivayetleriyle ilgili ihtilafa da değinmektedir. Kimi Hanefî âlimler, toplumda meydana gelen bozulma, sıdk ve emanet ortamının kaybolması, toplumda yalanın olabildiğince yayılması gibi durumları göz önünde bulundurarak, dördüncü asır ve sonrasındaki mürsel rivayetlerin kabul edilmemesi gerektiğini vurgulamışlardır. Buna göre dördüncü asır ve sonrasında sadece sıdk, adâlet ve emanetiyle şöhret bulan kimselerin

¹⁵ Abdulâziz el-Buhârî, *Keşfu'l-esrâr*, 3, 12.

¹⁶ Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Cessâs el-Hanefî, *el-Fusûl fi'l-usûl* (Kuveyt: Vizaretu'l-Evkâfi'l-Kuveytiyye, 1994), 3/145.

¹⁷ Cessâs, *Fusûl*, 3/147.

¹⁸ Cessâs, *Fusûl*, 3/146.

rivayetlerinin kabul edileceği dile getirilmiştir.¹⁹ Debûsî (ö. 430/1039) *Takvîmü'l-Edille* isimli eserinde, meçhul olan kimselerin rivayetinin ancak selef âlimlerinin kendilerinden rivayette bulunup o rivayetle amel etmiş olması kaydıyla kabul edilebileceğini ifade etmektedir. Günümüzde ise yalanın yaygın olması ve toplumsal bozulma sebebiyle adâleti ortaya koyulmadığı müddetçe, meçhul kimselerin rivayetinin kabul edilmemesi gerektiğini bildirmektedir.²⁰ Yaşadığı dönem göz önüne alındığında 4. asır ve sonrası için bu şartı koştığı anlaşılmaktadır.

Îsâ b. Ebân (ö. 221/836) ise kendi döneminde irsalde bulunan bir kimsenin din âlimi olması durumunda, tıpkı müsned rivayetinin kabul edildiği gibi mürsel rivayetinin de kabul edilmesi gerektiğini söylemiştir. Fakat âlimler tarafından sadece müsned rivayetleri kabul edilen kimsenin ise mürsel olarak rivayet ettiği hadisler reddedilmelidir. Dolayısıyla onun ravileri şu şekilde kategorize ettiği söylenebilir:

1. İlim ehline müsned rivayetlerinin kabul edildiği gibi mürsel rivayetlerinin de kabul edildiği kimseler

2. Sadece müsned rivayetlerinin kabul edilip mürsel rivayetlerinin reddedildiği kimseler

Buna göre birinci kısımda yer alanların mürsel rivayetleri makbul, ikinci kısımda yer alanların mürsel rivayetleri ise merdud sayılmıştır.²¹ Onun *el-Mücmel ve'l-Müfesser* adlı eserinde “المُرْسَلُ أَقْوَى” (benim nezdinde mürsel hadis müsned hadisten daha kuvvetlidir) demek suretiyle mürsel rivayetleri müsned hadislerle öncelediği zikredilmektedir.²² Ebu'l-Hasen el-Kerhî (ö. 340/952) ise dönem fark etmeksizin âdil olan herkesin mürsel rivayetlerinin kabul edilmesinden yanadır.²³ Ayrıca onun, müsned rivayetleri makbul görülen kimselerin mürsel rivayetlerinin de makbul görülmesi gerektiğini belirttiği kaynaklarda aktarılmaktadır.²⁴

Serahsî (ö. 483/1090), ikinci ve üçüncü asrın mürselleri ile ilgili olarak “âlimlerimiz nezdinde ikinci ve üçüncü asrın mürselleri hüccettir”²⁵ diyerek kendisinden önceki Hanefî usûlcülerin bu

¹⁹ Cessâs, *Fusûl*, 3/145. Cessâs'ın mürsel hadis yaklaşımıyla ilgili ayrıca bk. Nejla Hacıoğlu, “*el-Fusûl fi'l-Usûl*” isimli Eseri Bağlamında Cessâs'ın Hadis İlmindeki Yeri, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Doktora Tezi, 2010) 162-178; Ali Duman-Abdullah Önder, “Cessâs'a Göre Mürsel Haber ve Değeri”, *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi*, 9 (2021) 188-129.

²⁰ Ebû Zeyd Abdullah b. Ömer b. Îsâ ed-Debûsî el-Hanefî, *Takvîmü'l-edille fi usûli'l-fıkh*, thk. Halil Muhyiddin el-Meys (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001), s. 182; Debûsî'nin mürsel hadis yaklaşımıyla ilgili ayrıca bk. Recep Tuzcu, *Hanefî Usûlünde Hadis -Debûsî Örneği-*, (İstanbul: M.Ü. İFAV Yayınları, 2014), 106-109.

²¹ Cessâs, *Fusûl*, 3/146; Pezdevî, *Usûl*, 393.

²² Cessâs, *Fusûl*, 3/146. Îsâ b. Ebân'ın mürsel hadis yaklaşımıyla ilgili ayrıca bk. Mehmet Sadık Akgündüz, *Îsâ b. Ebân'ın Sünnet Anlayışı*, (İstanbul: Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 75-76; Yunus Yazıcı, *Îsâ b. Ebân'ın Hadis-Sünnet Anlayışı*, (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Doktora Tezi, 2017) 162-168.

²³ Abdulazîz el-Buhârî, *Keşfu'l-Esrar*, 3/10; İsmail Hakkı Ünal, *İmam Ebû Hanîfe'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 200.

²⁴ Ebû Bekr Şemsu'l-Eimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahsî, *Usûlu's-Serahsî*, thk. Ebu'l-Vefa el-Afganî (Kahire: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1953), 1/363.

²⁵ Serahsî, *Usûl*, 1/360.

konudaki yaklaşımlarına yer vermektedir. Dördüncü asır ve sonrası mürsel rivayetlerin kabulü için ise hadisi irsal eden ravinin, sadece âdil ve sika kimselerden irsalde bulunan biri olması gerektiğini vurgulamıştır.²⁶ Mürsel olarak gelen rivayetın senedi sağlam²⁷ olup, hadisi mürsel olarak rivayet eden ravi de güvenilir, âdil ve sika bir kimse olursa, hadis kabul edilip delil olarak kullanılmaktadır.²⁸

İbnu'l-Humâm (ö. 861/1457), ikinci ve üçüncü neslin mürsel rivayetlerinin kabulü hususunda herhangi bir şüphenin olmadığını dile getirmiş ve bu nesillerin mürsel rivayetlerinin mutlak olarak kabul edildiğini açıklamıştır. Ayrıca o, dördüncü ve sonraki nesillerin mürsel rivayetleri hususunda, mezhepte tercih edilen görüşün, bunların kabul edilmesi yönünde olduğunu aktarmaktadır.²⁹

İlk üç neslin mürsel rivayetlerinin kabulü için zikredilen delillerin başında, icmâ gelmektedir. Mürsel hadisin kabulü hususunda, icmânın var olduğu daha sonra ise İmam Şâfiî'nin icmâa muhalefet ederek mürsel hadisi reddettiği dile getirilmiştir. Konuyla ilgili olarak Ebû Dâvûd şu açıklamayı yapmaktadır:

“İmam Şâfiî bu hususta görüş bildirene kadar mürsel hadisler, Sufyan es-Sevrî, Mâlik b. Enes ve el-Evzâi gibi âlimler başta olmak üzere geçmiş âlimlerce hüccet olarak kabul edilmekteydi.”

Ebû Dâvûd'un bu açıklamasından mürsel hadislerin önceleri hüccet olarak kabul edildiği ve ilk itirazın İmam Şâfiî tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Ebû Dâvûd, bu sözün devamında başta Ahmed b. Hanbel olmak üzere daha sonra gelen âlimlerin bu konuda İmam Şâfiî'ye tabi olduklarını zikretmiştir.³⁰ İbn Abdilberr de (ö. 463/1071) benzer bir iddianın, Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö. 310/923) tarafından dile getirildiğini aktarmıştır.³¹ Yaptığımız araştırma neticesinde İmam Şâfiî'den önce yaşamış âlimlerin de mürsel hadislerle ilgili çeşitli eleştirilerde bulunduğu tespit edilmiştir. Senedinde inkîtâ bulunan hadislere itirazda bulunup bu tür rivayetleri eleştiren kimselere şu isimler örnek olarak verilebilir: İbn Abbas (ö. 68/687),³² İbn Sîrîn (ö. 110/729),³³ İbn

²⁶ Serahsî, *Usûl*, 1/363.

²⁷ Kemâluddîn Muhammed b. Abdilvâhid es-Sivâsî el-İskenderî İbnu'l-Humâm el-Hanefî, *Fethu'l-kadîr* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2002), 2/128.

²⁸ Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Halebî İbn Emîru Hâc, *et-Takrîr ve't-tahbîr* (Yy: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983), 2/290; İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, 2/298.

²⁹ İbnu'l-Humâm, *Fethu'l-kadîr*, 10/44; İbnu'l-Humâm'ın mürsel yaklaşımına dair ayrıca bk. Bekir Özudoğru, İbnu'l-Humâm'ın Fethu'l-Kadîr'de Hadis Usûlü Meselelerine Yaklaşımı, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 70-74.

³⁰ Ebû Dâvûd Suleymân b. el-Eşas b. İshâk el-Ezdî es-Sicistânî, *Risâletu Ebî Dâvûd ilâ Ehli Mekke fî Vasfi Sunenihî*, thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ (Beirut: el-Mektebetu'l-İslamî, 1984), 25.

³¹ Ebû Ömer Cemâluddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta mine'l-meânî ve'l-esânîd*, thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî, Muhammed Abdulkebîr el-Bekrî (Mağrib: Vizaretu Umumi'l-Evkaf veş-Şuûnül-İslamiyye, 1967), 1/14.

³² Ebu'l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc b. Muslim el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, thk. Muhammed Fuad Abdulbakî (Beirut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, ts.), 1/13.

³³ Muslim *Sahîh*, 1/15.

Şihâb ez-Zuhrî (ö. 124/742),³⁴ Abdullah b. el-Mubârek (ö. 181/797)³⁵ ve Yahyâ b. Saîd el-Kattân (ö. 198/813).³⁶ Kaynaklarda, Şu'be (ö. 160/776), Evzâî (ö. 157/774), Leys b. Sa'd (ö. 175/791) ve Abdurrahman b. Mehdî (ö. 198/813-14) gibi âlimlerin de mürsel hadisi kabul etmediği aktarılmıştır.³⁷ Dolayısıyla İmam Şâfiî'nin icmâa muhalefet ettiği iddiasına temkinli yaklaşmak daha doğru olacaktır. Nitekim konuyla ilgili olarak Selahattin Polat da ilk iki nesil zamanında irsâlin yaygın olduğunu belirtmekte fakat icmâ iddiasının gerçekte bağdaşmadığını dile getirmektedir.³⁸

Cessâs ve Serahsî, haber-i vahidin hücciyetine delil teşkil eden ayet ve hadislerin mürsel hadislerin hücciyetine delil teşkil ettiğini bildirmekte ve mürsel rivayetlerin hüccet olarak kullanılmasında bir beis olmadığını dile getirmektedir.³⁹ Sahabe ve tabiîn zamanında da irsâl amelîyesinin yoğun olduğuna dikkat çeken Hanefî usûlcülerin, bu durumu mürsel hadislerin hücciyetine yordukları görülmektedir.⁴⁰ Ayrıca mürsel hadisler muanan hadislerle kıyas edilerek hücciyeti ispat edilmeye çalışılmıştır. Zira ravinin karşılaşmış olduğu birinden, "an" lafzıyla yaptığı hadis aktarımı kabul edilmektedir. Nitekim muanan hadisi rivayet eden ravi, sema lafzı kullanmamaktadır. Dolayısıyla mürsel hadiste de olduğu gibi ravinin, hadisi bir başkasından da duyma ihtimali mevcuttur. Bu ihtimale rağmen muanan hadisin kabulünde fukaha arasında bir ittifak söz konusudur. onlara göre her iki hadiste de aynı ihtimal bulunduğu göre birini kabul edip diğerini reddetmek doğru olmaz.⁴¹ Mürsel hadisin hücciyetini savunanlara göre âdil bir ravinin, herhangi bir açıklama yapmadan zayıf bir raviden irsalde bulunması düşünülemez. Zira bu durumda kendi adaletiyle ilgili şüpheler oluşacaktır. Kimi Hanefî usûlcülerin,⁴² mürsel hadisi, müsned hadise öncelikle de bu sebepten kaynaklanmaktadır. Çünkü hadisi mürsel olarak rivayet eden kimse, rivayette bulunup ismini zikretmediği kimsenin güvenilirliğini üstlenmiş yani uhdesine almış bulunmaktadır. Hadisi müsned olarak rivayet eden kimse ise ravinin sika olup olmadığını araştırmacıya havale etmiştir.⁴³

³⁴ Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ b. Hammad el-Ukaylî el-Mekkî, *ed-Duafâu'l-Kebîr*, thk. Abdulmutî Emîn Kal'acî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1984), 1/102

³⁵ Muslim *Sahîh*, 1/15.

³⁶ Ebû Abdillâh Bedruddîn Muhammed b. Bahâdır ez-Zerkeşî, *en-Nuket alâ Mukaddimeti İbni's-Salâh*, thk. Zeynelâbidîn b. Muhammed b. Belâferîc (Riyad: Edvâu's-Selef, 1998), 1/494.

³⁷ Ebû Saîd Salâhuddîn Halîl b. Keykeldî el-Alâî, *Câmiu't-Tahsîl fî Ahkâmi'l-Merâsîl*, thk. Hamdi Abdulmecîd es-Selefi (Beyrut: Alemu'l-Kutub, 1986), 70.

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Selahattin Polat, *Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri*, (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 118-121.

³⁹ Cessâs, *Fusûl*, 3/147-14; Serahsî, *Usûl*, 1/360.

⁴⁰ Serahsî, *Usûl*, 1/360-361; Abdulâzîz el-Buhârî, *Keşfu'l-esrâr*, 3,4-6.

⁴¹ Cessâs, *Fusûl*, 3/153.

⁴² Cessâs, *Fusûl*, 3/146.

⁴³ Ebu'l-Abbas Şihâbuddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdurrahmân el-Mâlikî el-Karâfi, *Şerhu Tenkihi'l-Fusûl fî İhtiyari'l-Mahsul fi'l-usûl* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2004), 379-380.

Sonuç olarak, Hanefî usûlcülerin ilk üç neslin mürsel rivayetlerini kabul ettikleri görülmektedir. Dördüncü ve sonraki nesillerin mürsel rivayetlerini ise ravinin sika olmasına; yani adalet ve zabt sıfatlarını taşımasına bağlamışlardır.⁴⁴

3. Mâlikî Usûlcülerin Mürsel Hadis Yaklaşımı

Mâlikî usûl âlimleri de diğer usûlcüler gibi mürsel hadisi, senesinde inkitâ bulunan hadis şeklinde tanımlamışlardır.⁴⁵ Mâlikî mezhebinin kurucusu olan Mâlik b. Enes'in (ö. 179/795) mürsel hadisi hüccet olarak kabul ettiği kaynaklarda aktarılmaktadır.⁴⁶ Ebû Dâvûd, *Sunen*'ini tanıtmak için Mekke ehline göndermiş olduğu risâlede, önceleri mürsel hadislerle âlimlerin ihticacda bulunduğunu belirtmekte ve bu âlimlere örnek verirken de Sufyan es-Sevrî, Mâlik b. Enes ve Evzaî gibi isimleri zikretmektedir.⁴⁷ Hâkim Nîsâbûrî ise, İmam Mâlik'in mürsel hadisleri zayıf addettiğini ve hüccet olarak kabul etmediğini dile getirmiştir.⁴⁸ Fakat İmam Mâlik'ten nakledilen meşhur görüş, onun mürsel hadisi hüccet olarak kabul ettiği yönündedir.⁴⁹ Nitekim İbn Abdilberr, konu ile ilgili olarak şu hususları dile getirmiştir:

”وَأَصْلُ مَذْهَبِ مَالِكٍ رَحِمَهُ اللَّهُ وَالَّذِي عَلَيْهِ جَمَاعَةُ أَصْحَابِنَا الْمَالِكِيِّينَ أَنَّ مُرْسَلَ النَّقْعَةِ يَجِبُ بِهِ الْحُجَّةُ وَيَلْزَمُ بِهِ الْعَمَلُ كَمَا يَجِبُ بِالْمُسْنَدِ سِوَاهُ“

“İmam Mâlik'in ve Mâlikî ashabımızın çoğunluğunun asıl görüşü, müsned haberlerle ihticacda bulunup amel etmenin gerekli görüldüğü gibi aynı şekilde sika kimsenin mürsel rivayetleriyle de ihticacda bulunmanın vacip ve onlarla amel etmenin de gerekli olduğu yönündedir.”⁵⁰

İbn Abdilberr'den aktarmış olduğumuz bilgilerden hareketle, İmam Mâlik'in mürsel hadisi hüccet olarak kabul ettiği ortaya çıkmaktadır. Fakat İmam Mâlik, hadisi mürsel olarak rivayet eden ravinin sika olması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca ravinin sika olması durumunda, mürsel hadisle amel etmenin vacip olduğu Mâlikî ashabi tarafından da belirtilmiştir. Dolayısıyla Mâlikî mezhebinde, ravi sika ise müsned hadiste olduğu gibi mürsel hadis ile de ihticac edilmesi gerekmektedir.

⁴⁴ Hanefî usûlcülerin mürsel hadis yaklaşımıyla ilgili ayrıca bk. Mutlu Gül, *Hanefî Usûlünde Hadis Tenkidi*, (İstanbul: M.Ü. İFAV Yayınları, 2018), 98-116.

⁴⁵ Ebu'l-Velîd Suleymân b. Halef el-Bâcî, *İhkâmu'l-fusûl fi ahkâmi'l-usûl*, thk. İmran Ali el-Arabî, Camiatu'l- Markib, Libya 2005), 2/538.

⁴⁶ İbnu's-Salâh, *Ulûmu'l-hadis*, 55; Nevevî, *Takrîb*, 35; İrâkî, *Şerhu't-tebsira*, 1/205-206; Kafiyeçî, *Muhtasar*, 172; Ebû Hafs Mahmud b. Ahmed b. Mahmud et-Tahhân, *Teysîru mustalahi'l-hadis* (Kahire: Mektebetu'l-Ma'arif, 2010), 89.

⁴⁷ Ebû Dâvûd, *Risâle*, 25.

⁴⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Medhal fi usûli'l-hadis* (Halep: Muhammed Rağîb et-Tebbağ Mektebetuhu'l-İlmiyye, 1932), 12.

⁴⁹ Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ruşd el-Kurtubî, *el-Mukaddimât ve'l-mumehhidât*, Tkh. Muhammed Huçî (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1988), 3/327; İmam Mâlik'in mürsel hadis yaklaşımına dair ayrıca bk. Muhammed Sâlih Câbir, Hatem Dâvud Bay, “Huciiyyetu'l-hadisi'l-mürsel inde'l-îmâm Mâlik b. Enes”, *Ulumu's-Şeriatî ve'l-Kânûn*, 33/2, (Ürdün 2006) 429-438.

⁵⁰ İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, 1/2.

Prensip gereği, sadece sika kimselerden rivayette bulunanların mürsel rivayetlerinde bir beis görülmemiştir. İrsal hususunda asıl itibara alınan ise muhaddisin durumudur. Eğer kendisi sika olup yalnızca sika kimselerden rivayette bulunan biriyse hem müsned hem de mürsel rivayetlerinin kabulü vacip görülmüştür. Eğer ravi zayıf kimselerden rivayette bulunup bu konuda müsamahakâr davranıyorsa rivayetleri hususunda tevakkuf edilir ve irsalde bulunduğu kişinin ismini zikretmediği müddetçe mürsel rivayetleriyle amel edilmez.⁵¹

Daha önce de belirttiğimiz gibi Hâkim Nîsâbûrî, İmam Mâlik'in mürsel hadisleri zayıf addettiğini ve hüccet olarak kabul etmediğini aktarmıştı.⁵² Hâkim Nîsâbûrî'nin bu iddiasının aksine, İmam Mâlik'in *Muvatta* adlı eseri incelendiğinde, eserinde çok sayıda mürsel rivayete yer verdiği ve bu rivayetleri hüccet olarak kabul ettiği görülmektedir. Bu da söz konusu iddianın gerçeği yansıtmadığını göstermektedir. Konuyu somutlaştırmak adına birkaç örnek zikretmek yerinde olacaktır.

Örnek 1: Şuf'a (Komşuluk Hakkı) Hadisi

"حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، وَعَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «قَضَى بِالشُّفْعَةِ، فِيمَا لَمْ يُقَسِّمْ بَيْنَ الشُّرَكَاءِ، فَإِذَا وَقَعَتِ الْخُدُودُ بَيْنَهُمْ فَلَا شُفْعَةَ فِيهِ»⁵³

Zikredilen bu hadis, komşuluk hakkıyla ilgili olup *Muvatta*'da yer alan mürsel rivayetlerdendir. Zira Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf (ö. 94/712-13) tabîinden olup Hz. Peygamber'i görmemiştir. Dolayısıyla doğrudan Hz. Peygamber'den rivayet etmiş olduğu bu hadis, mürseldir. Hadisin sonunda İmam Mâlik'in "nezdimizde hakkında ihtilaf bulunmayan sünnet bu şekildedir" sözü de⁵⁴ süregelen bir uygulamaya yani Medine ehlinin uygulamasına da işaret sayılabilir. Görüldüğü üzere İmam Mâlik, mürsel olarak rivayet ettiği bu hadisle amel etmekte bir beis görmemiştir.

Örnek 2: Şahitle Beraber Yemin Etme Hadisi

"قَالَ مَالِكٌ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَضَى بِالْبَائِمِينَ مَعَ الشَّاهِدِ»⁵⁵

⁵¹ İbn Abdilberr, *Temhid*, 1/17.

⁵² Hâkim en-Nîsâbûrî, *Medhal*, 12.

⁵³ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Âmir el-Asbahî el-Medenî, *el-Muvatta*, thk. Muhammed Fuad Abdulkaki (Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1985), "Şuf'a", 1. Abdurrahman b. Avf'dan aktarıldığına göre Hz. Peygamber, "Ortaklar arasında taksim edilemeyen (gayrimenkul) mallarda şufa hakkına hükmetti. Aralarında sınır bulunduğu zaman ise şufa hakkı olmaz."

⁵⁴ Mâlik, "Şuf'a", 1.

⁵⁵ Mâlik, *Muvatta*, "Akdiye" 5. Ca'fer b. Muhammed babasından aktardığına göre Hz. Peygamber: "Şahitle beraber yemine dayanarak hüküm verdi."

Hz. Peygamber'in şahitle beraber yemin edilmesine hükmettiğini bildiren bu hadis, İmam Mâlik tarafından mürsel olarak rivayet edilmiş ve *Muvatta* adlı eserinde yer almıştır. Hadisin müsned tariklerine baktığımızda, sened zincirinde sahabeden Câbir b. Abdillâh'ın (ö. 78/697) düşürüldüğünü görmekteyiz.⁵⁶ Ayrıca İmam Mâlik, bu hadisle amel edilmesini de gerekli görmüştür.⁵⁷ Dolayısıyla İmam Mâlik'in, mürsel hadisi hüccet olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Örnek 3: Hayvanlar Tarafından Verilen Zararların Hükümüyle İlgili Hadis

"عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حَرَامِ بْنِ سَعْدِ بْنِ مُحِيسَةَ، أَنَّ نَافَةَ لِلْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ دَخَلَتْ حَائِطَ رَجُلٍ فَأَفْسَدَتْ فِيهِ. فَقَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّ عَلَى أَهْلِ الْحَوَائِطِ حِفْظَهَا بِالنَّهَارِ، وَأَنَّ مَا أَفْسَدَتْ الْمَوَاشِي بِاللَّيْلِ ضَامِنٌ عَلَى أَهْلِهَا»⁵⁸

Berâ' b. Âzib'in (ö. 71/690) devesinin bir bahçeye girip zarar vermesi sebebiyle Hz. Peygamber'in verdiği hükmü ifade eden bu hadis, *Muvatta*'nın bütün ravileri tarafından mürsel olarak rivayet edilmiştir.⁵⁹ Ayrıca bu kıssayı aktaran Harâm b. Sa'd b. Muhayyisa, hadisi Berâ' b. Âzib'ten işitmemiştir.⁶⁰ İmam Mâlik, mürsel olarak rivayet ettiği bu hadise *Muvatta* adlı eserinde yer vermiş ve onunla amel edilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁶¹

Yukarıda zikredilen örneklerde görüldüğü üzere, İmam Mâlik, mürsel hadisleri rivayet edip onlarla amel etmiştir. Bu da onun mürsel hadisi hüccet olarak kabul ettiğinin delilidir. Ayrıca *Muvatta* şarihlerinden Zurkânî (ö. 1122/1710), eserinde, Mâlikî fakihlerinden Ebû Bekr el-Ebherî'nin (ö. 375/986) *Muvatta*'da yer alan hadislerle ilgili şu değerlendirmelerine yer vermiştir:

"*Muvatta*'da yer alan toplam hadis sayısı 1720 olup; bunlardan 600 tanesi müsned, 222 tanesi mürsel, 613 tanesi mevkûf ve 285 tanesi de maktû hadistir."⁶²

Bu taksim göz önünde bulundurulduğunda, *Muvatta*'da çok sayıda mürsel hadisin yer aldığı görülmekte, ayrıca Hâkim Nîsâbü'rî'nin söz konusu iddiasının pratikle de uyuşmadığı ortaya çıkmaktadır. Suyûtî (ö. 911/1505), *Muvatta*'da yer alan mürsel hadislerin hem İmam Mâlik tarafından hem de onunla aynı görüşte olan diğer âlimlerce hüccet olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Ayrıca o, bu eserde yer alan mürsel rivayetler için şunları dile getirmektedir:

⁵⁶ İbn Abdilberr, *Temhîd*, 2/134.

⁵⁷ İbn Abdilberr, *Temhîd*, 1/3.

⁵⁸ Mâlik, "Akdiye", 37. Harâm b. Sa'd b. Muhayyisa'nın aktardığına göre, Berâ' b. Âzib'e ait bir deve bir adamın bahçesine girip zarar verdi. Hz. Peygamber: "Bahçe sahiplerinin gündüzlerin bahçelerini korumalarına hükmedip hayvanların geceleyin verdiği zararın ise hayvan sahiplerine ait olduğuna karar verdi."

⁵⁹ İbn Abdilberr, *Temhîd*, 11/81.

⁶⁰ Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muaz Ebû Hâtim el-Bustî, *es-Sikât*, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1998), 2/106.

⁶¹ İbn Abdilberr, *Temhîd*, 1/3.

⁶² Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf ez-Zurkânî, *Şerhu'l-Muvatta*, thk. Taha Abdurrauf Sa'd (Kahire: Mektebetu's-Sekafetu'd-Diniyye, 2003), 1/61.

“Mürsel rivayetler bize göre de hüccet sayılır. Zira âdidı bulunan mürsel hadisleri biz de kabul ederiz. Nitekim Muvatta’da yer alıp da âdidı bulunmayan hadis yoktur. Bu nedenle doğru olan Muvatta’nın istisnasız sahih olduğudur.” Bunun yanı sıra İmam Mâlik’in mürsel olarak aktarmış olduğu hadislerin başka tariklerle müsned olarak rivayet edildiği nakledilmektedir.⁶³

Mâlikî fakihlerden İbnu’l-Kassâr (ö. 397/1007) İmam Mâlik’in, ravinin âdil olması kaydıyla mürsel rivayetleri hüccet olarak kabul ettiğini belirtmiştir.⁶⁴ Zerkeşî’nin (ö. 794/1392) aktardığına göre Mâlikî fakihlerinden Kadî Abdulvehhâb’ın (ö. 422/1031) *el-Mulahhas* isimli eserinde belirttiği gibi İmam Mâlik’in mürsel hususunda izlemiş olduğu yol; ravi dikkatli biri olup aynı zamanda âdil ise mürsel rivayetlerinin mutlak olarak kabul edilmesi yönündedir.⁶⁵ Mâlikî fakihlerinin önde gelen âlimlerinden Bâcî (ö. 474/1081) ise sadece sika kimselerden irsalde bulunduğu bilinen kimselerin mürsel rivayetlerinin, başta İbrahim en-Nehâî (ö. 96/714), Saîd b. el-Museyyeb ve Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) olmak üzere, fukahânın büyük çoğunluğu tarafından kabul edildiğini ve İmam Mâlik’in de bu görüşte olduğunu dile getirmektedir.⁶⁶ İmam Mâlik, Ebû Hanîfe ve Mu’tezile’nin büyük bir çoğunluğunun mürsel rivayetleri hüccet olarak kabul ettiği kaynaklarda ayrıca aktarılmıştır.⁶⁷

Mâlikî mezhebinde, mürsel hadisin hücciyeti kabul edilmekle beraber farklı birtakım görüşlerin de bulunduğu belirtilmelidir. Örneğin bir grup Mâlikî ashabı mürsel hadisleri müsned hadislerle öncelikle belirtmektedir. Bu düşüncede olanların gerekçelerini şu şekilde açıklamak mümkündür: Hadisi mürsel olarak rivayet eden kimse, rivayette bulunup ismini zikretmediği kimsenin güvenilirliğini üstlenmiş yani uhdesine almış bulunmaktadır. Hadisi müsned olarak rivayet eden kimse ise ravinin sika olup olmadığını araştırmacıya havale etmiştir.⁶⁸ Dolayısıyla hadisi mürsel olarak rivayet eden sika kimse, bir nevi hadisin sıhhatine kefil olmaktadır. Bu nedenle de müsned hadislerden daha evlâ olduğu belirtilmiştir.

Mâlikî ashabından bir grup ise mürsel hadis ile müsned hadis arasında hücciyet bakımından bir farkın olmadığını dile getirmiştir. Mâlikî mezhebinden bu görüşü savunan fakihlere, Ebu’l-

⁶³ Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Suyûtî, *Tenvîru’l-Havâlik* (Lubnan: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, ts.), 7. Mâlik’in mürsellersi ve Muvatta’daki mürsel rivayetler için bk. Rahile Yılmaz, *Modern Hadis Tartışmaları Bağlamında Muvatta’daki Mürsel Rivâyetler*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Doktora Tezi, 2014) 189-192

⁶⁴ Ebu’l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed İbnu’l-Kassâr el-Bağdâdî el-Mâlikî, *el-Mukaddime fî usûli’l-fikh*, thk. Mustafa Mahdûm (Riyad: Dâru’l-Ma’leme, 1999), 220.

⁶⁵ Ebû Abdillâh Bedruddîn Muhammed b. Bahâdır ez-Zerkeşî, *el-Bahru’l-muhît fî usûli’l-fikh* (Kahire: Dâru’l-Ketbî, 1994), 6/352.

⁶⁶ Bâcî, *İhkâmu’l-Fusûl*, 1/538-539.

⁶⁷ Ebu’l-Abbas Şihâbuddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdurrahmân el-Mâlikî el-Karâfî, *Nefâisu’l-usûl fî şerhi’l-mahsûl*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud-Ali Muhammed Mavved (Riyad: Mektebetu Nezar Mustafa el-Baz, 1995), 7/3014; Karâfî, *Şerhu Tenkihi’l-Fusûl*, 295.

⁶⁸ İbn Abdilberr, *Temhîd*, 1/3.

Ferec Amr b. Muhammed el-Mâlikî (ö. 330/941) ile Ebû Bekr el-Ebherî (ö. 375/986) örnek olarak verilebilir.⁶⁹

Mâlikî'lerden diğer bir grup ise hadis ve fıkıh ehline kabulü ve hüccet olarak kullanılması gerektiği hususunda ittifak bulunan müsned hadislerin, hükmü ve kabulü hususunda ihtilaf bulunan mürsel hadislerden ayrıcalıklı olduğunu ve daha üstün kabul edildiğini aktarmıştır. Buna göre müsned rivayetinin daha üstün kabul edilmesinin nedeni, söz konusu ittifakın bulunması ve birçok kimse tarafından aktarıldığı için kişiyi tatmin eden bir güvenin oluşmasıdır. Bu, daha çok şahitlik yapmaları caiz olan kimselerden bazılarının, birtakım özelliklerinden dolayı diğer şahitlere tercih edilmesi gibidir. Sonuç itibarıyla böyle bir durumda bile mürsel hadisle amel etmek yine de vacip görülmüştür. Bu görüşü dile getirenlere, İbn Huveyz Mendâd (ö. 390/1000) örnek olarak verilebilir.⁷⁰

Bunun yanı sıra Mâlikî fakihlerden, mürsel hadisin hüccet olmadığını dile getiren âlimler de bulunmaktadır. Bu âlimlere, Ebû İshâk İsmâil el-Basrî (ö. 282/895) ile Ebû Bekr b. Cehm (ö. 329/940) örnek olarak verilebilir.⁷¹ Ayrıca Ebû Bekr el-Bâkılânî'nin (ö. 403/1013) mürsel hadisi mutlak olarak kabul etmediği de kaynaklarda aktarılmıştır.⁷²

Yukarıda zikredilen bilgilerden hareketle İmam Mâlik'in ve Mâlikî fukahâsının büyük bir çoğunluğunun mürsel ile ilgili görüşünün, sika olan ravinin mürsel rivayetlerinin kabulü yönünde olduğunu söylemek mümkündür.⁷³ Ayrıca burada ravinin sika olması dışında farklı bir şartın da bulunduğu belirtilmelidir. O da mürsel olarak rivayet edilen hadisin, Medine ehlinin uygulamasına muhalif olmaması gerektiğidir.⁷⁴ Zira mürsel rivayetler bir yana, müsned haberlerin bile bu gerekçeyle kabul edilmediği bilinmektedir.⁷⁵

Sonuç

Usûl âlimlerinin, mürsel terimi için yapmış olduğu tanımlama, hadisçilerin tarifinden farklılık arz etmektedir. Zira onlar hadisçilerin aksine geniş bir tanımlama yapmış ve senedinde inkitâ bulunan hadisler için mürsel terimini kullanmışlardır. Bu da onların mürseli, munkatı anlamında kullandıklarını göstermektedir.

Mürsel hadisle ilgili yaptığımız bu çalışmanın sonucunda Ebû Hanîfe'nin mürsel hadisi hüccet olarak kabul ettiği görülmüştür. Aynı şekilde Ebû Hanîfe'den sonra gelen Hanefî usûlcüler de

⁶⁹ İbn Abdilberr, *Temhîd*, 1/4.

⁷⁰ İbn Abdilberr, *Temhîd*, 1/5.

⁷¹ Bâcî, *İhkâmü'l-Fusûl*, 1/539.

⁷² Ebû Zur'a Velîyyüddîn Ahmed b. Abdîrrahîm el-İrâkî, *el-Gaysu'l-Hhâmî' şerhu şerhi Cemî'l-Cevâmî'*, thk. Muhammed Tâmir Hicâzî (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004), 466.

⁷³ İbn Abdilberr, *Temhîd*, 1/2; Mâlikî mezhebinin konuya yaklaşımıyla ilgili ayrıca bk. Mehmet Sırrı Şık, *Malikî Mezhebi Fıkıh Usûlcülerine Göre Sünnetin Kaynağı Olarak Haber*, (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Doktora Tezi, 2020) 166-169.

⁷⁴ İbn Abdilberr, *Temhîd*, 1/3.

⁷⁵ İbn Abdilberr, *Temhîd*, 1/6.

benzer bir yaklaşım sergilemişlerdir. Nitekim onların mürsel hadis yaklaşımına bakıldığında sahabe mürseli diye isimlendirilen kısmı tartışmasız hüccet olarak kabul ettikleri tespit edilmiştir. Ayrıca onlar, tabîi ve tebe-i tabîinin mürsel rivayetlerini de kabul etmişlerdir.

İmam Mâlik'in mürsel hadis yaklaşımına bakıldığında her ne kadar onun mürsel hadisi kabul etmediği iddia edilmiş olsa da *Muvatta* adlı eseri incelendiğinde pratikte onun mürsel hadislerle amel ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca eserinde çok sayıda mürsel rivayetin yer alıyor olması da bu durumu destekler mahiyettedir. Bu da söz konusu iddianın gerçeği yansıtmadığını, pratikle uyumadığını göstermektedir. Fakat mürsel hadisin kabulü için hadisi irsal eden ravinin sika olması şart koşulmuştur.

Mürsel hadisleri kabul eden âlimler, genellikle haber-i vahidin hücciyetine delil teşkil eden ayet ve hadislerin, mürsel hadislerin hücciyetine de delil teşkil ettiğini dile getirmişlerdir. Ayrıca ilk üç neslin Hz. Peygamber tarafından övülmüş olması da mürsel hadislerin hüccet olarak kabul edilmesinde etkili olmuştur. Mürsel hadislerin kabul edilmesindeki bir diğer etken ise hem sahabe hem de tabîin devrinde irsâl amelîyesinin yaygınlığıdır. Mürsel rivayetlerin kabulü noktasında bir icmânın varlığından söz etmek mümkün olmamakla beraber bu konuda genel bir görüş birliğinin var olduğu belirtilmelidir. Bazı usûlcüler ise mürsel hadisleri muanan hadislere kıyaslayarak hücciyetini ispata çalışmışlardır. Usûlcüler arasında mürsel hadisleri, müsned hadislere önceleyenler de bulunmaktadır. Onlara göre âdil bir ravinin, herhangi bir açıklama yapmadan zayıf bir raviden irsalde bulunması düşünülemez. Zira bu durumda kendi adaletiyle ilgili şüpheler oluşacaktır. Dolayısıyla hadisi mürsel olarak rivayet eden kimse, rivayette bulunup ismini zikretmediği kimsenin güvenilirliğini üstlenmiş yani uhdesine almış bulunmaktadır. Hadisi müsned olarak rivayet eden kimse ise ravinin sika olup olmadığını araştırmacıya havale etmiştir.

Sonuç olarak Hanefî usûlcülerin, ilk üç neslin mürsel rivayetlerini kabul ettikleri görülmüştür. Dördüncü ve sonraki nesillerin mürsel rivayetlerini ise ravinin sika olmasına; yani adalet ve zabt sıfatlarını taşımasına bağlamışlardır. Mâlikî usûlcüler arasında farklı görüşler bulunmakla beraber çoğunluk tarafından sika ravinin mürsel rivayetlerinin kabul edilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Ayrıca aktarılan mürsel rivayetin Medine ehlinin uygulamasına muhalif olmaması gerektiği de unutulmamalıdır. Zira mürsel rivayetler bir yana, müsned haberlerin bile bu gerekçeyle kabul edilmediği bilinen bir durumdur.

Kaynakça

Abdulaziz el-Buharî, Abdulaziz b. Ahmed b. Muhammed Alaaddin el-Buharî el-Hanefî. *Keşfu'l-esrâr an Usûli'l-Pezdevî*. thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Baskı, 1997.

Akgündüz, Mehmet Sadık. *İsâ b. Ebân'ın Sünnet Anlayışı*. İstanbul: Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Âmidî, Ebu'l-Hasen Seyfüddîn Alî b. Muhammed b. Sâlim es-Sa'lebî. *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*. thk. Abdurrezzâk Afîfî. 4 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-İslamî, 2. Baskı, 1985.

- Alâî, Ebû Saîd Salâhuddîn Halîl b. Keykeldî el-Alâî. *Câmiu't-Tahsîl fî Ahkâmi'l-Merâsîl*. thk. Hamdi Abdulmecîd es-Seleî. Beyrut: Alemu'l-Kutub, 1986.
- Bâcî, Ebu'l-Velîd Suleymân b. Halef. *İhkâmu'l-fusûl fî ahkâmi'l-usûl*. 2 Cilt. thk. İmran Ali el-Arabî. 5 Cilt. Libya: Camiatu'l- Markib, 1. Baskı, 2005.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Haneî. *el-Fusûl fî'l-usûl*. 4 Cilt. Kuveyt: Vizaretu'l-Evkâfi'l-Kuveytiyye, 2. Baskı, 1994.
- Çakan, İsmail Lütî. *Hadis Usûlü*. İstanbul: M.Ü. İFAV Yayınları, 33. Baskı, 2014.
- Debûsî, Ebû Zeyd Abdullah b. Ömer b. İsâ el-Haneî. *Takvîmü'l-edille fî usûli'l-fikh*. thk. Halil Muhyiddin el-Meys. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2001.
- Duman, Ali-Önder, Abdullah. "Cessâs'a Göre Mürsel Haber ve Değeri". *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi*, 9 (Haziran 2021), 118-131. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1740473>.
- Ebû Dâvûd, Suleymân b. el-Eşas b. İshâk b. Beşîr b. Şeddad b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî. *Risâletu Ebî Dâvûd ilâ ehli Mekke fî vasfî Sunenihî*. thk. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ. Beyrut: el-Mektebetu'l-İslamî, 3. Baskı, 1984.
- Ebû İshâk eş-Şîrâzî, Cemâluddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf. *el-Luma fî usûli'l-fikh*. Yy: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Baskı, 2003.
- Ebu'l-Huseyn el-Basrî, Muhammed b. Alî b. Tayyib. *el-Mu'temed fî usûli'l-fikh*. thk. Halîl el-Meys. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Baskı, 1983.
- Gül, Mutlu. *Haneî Usûlünde Hadis Tenkidi*. İstanbul: M.Ü. İFAV Yayınları, 1. Baskı, 2018.
- Hacıoğlu, Nejla. "el-Fusûl fî'l-Usûl" İsimli Eseri Bağlamında Cassâs'ın Hadis İlmindeki Yeri. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed. *el-Medhal fî Uusûli'l-hadîs*. Halep: Muhammed Rağîb et-Tebbağ. Mektebetuhu'l-İlmiyye, 1932.
- Hatîb Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. *el-Kifâye fî 'ilmi'rivâye*. thk. Mahir Yasin el-Fahl. Dammam: Dâru İbni'l-Cevzî, 2011.
- İrâkî, Ebu'l-Fadl Zeynuddîn Abdurrahîm b. el-Huseyn b. Abdirrahmân b. Ebibekr b. İbrahim. *Şerhu't-Tebîrâ ve't-Tezkire*. thk. Abudllatif el-Hemim - Mahir Yasîn Fahl. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Baskı, 2002.
- İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî el-Endelusî. *et-Temhîd limâ fî'l-Muvatta mine'l-meânî ve'l-esânîd*. thk. Mustafa b. Ahmed el-Alevî-Muhammed Abdulkebîr el-Bekrî. 26 Cilt. Mağrib: Vizaretu Umumi'l-Evkaf veş-Şuûnil-İslamiyye, 1967.
- İbn Emîru Hâc, Ebû Abdillâh Şemsuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Halebî. *et-Takrîr ve't-tahbîr*. 3 Cilt. Yy: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Baskı, 1983.

- İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed b. Hibbân b. Muaz Ebû Hâtim el-Bustî. *es-Sikât*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye. 1998.
- İbn Rüşd, Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ruşd el-Kurtubî. *el-Mukaddimât ve'l-mumehhidât*. tkh. Muhammed Hucî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Baskı, 1988.
- İbnu'l-Humâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid es-Sivâsî el-İskenderî el-Hanefî. *Fethu'l-kadîr*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2002.
- İbnu'l-İrâkî, Ebû Zur'a Veliyyüddîn Ahmed b. Abdirrahîm el-İrâkî. *el-Gaysu'l-hâmi' şerhu şerhi Cemi'l-Cevâmi'*. thk. Muhammed Tâmir Hicâzî. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004.
- İbnu'l-Kassâr, Ebu'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed İbnu'l-Kassâr el-Bağdâdî el-Mâlikî. *el-Mukaddime fi usûli'l-fikh*. thk. Mustafa Mahdûm. Riyad: Dâru'l-Ma'leme, 1. Baskı, 1999.
- İbnu'n-Neccâr, Ebu'l-Beka Takıyyuddîn Muhammed b. Ahmed b. Abdilazîz b. Ali İbnu'n-Neccâr el-Futûhî el-Hanbelî. *Şerhu'l-Kevkebi'l-munîr*. thk. Muhammed ez-Zuhaylî - Nezhîh Hammâd. 4 Cilt. Riyad: Mektebetu'l-Ubeykan, 1993.
- İbnu's-Salâh, Ebû Amr Takıyyuddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdirrahmân b. Musâ eş-Şehrezûrî. *Ulûmu'l-hadîs*. thk. Nureddin İtr. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muasır, 1986.
- Kâfiyeci, Muhammed b. Süleyman b. Sa'd b. Mesud er-Rumî el-Hanefî Ebû Abdillâh. *el-Muhtasar fi ilmi'l-eser*. thk. Ali Zevin. Riyad: Mektebetu'-Ruşd, 1. Baskı, 1987.
- Kalaç, Rıdvan-Engin, Hayrullah. "Mürsel ve Müdelles Rivâyetler - İbnu'l-Mibred El-Makdisî (ö.909/1503) Özelinde". *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/1, (Haziran 2020), 53-72. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1162210.f>
- Karâfi, Ebu'l-Abbas Şihâbuddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mâlikî. *Nefâisu'l-usûl fi şerhi'l-Mahsûl*. thk. Adil Ahmed Abdulmevcud-Ali Muhammed Mavved. 9 Cilt. Riyad: Mektebetu Nezar Mustafa el-Baz, 1995.
- Karâfi, Ebu'l-Abbas Şihâbuddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mâlikî. *Şerhu tenkihi'l-fusûl fi ihtiyari'l-Mahsul fi'l-usûl*. Dâru'l-Fikr, Beyrut 2004.
- Mahmud et-Tahhân, Ebû Hafis Mahmud b. Ahmed. *Teysîru mustalahi'l-hadis*. Mektebetu'l-Ma'arif, Kahire 2010.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Âmir el-Asbahî el-Medenî. *el-Muvatta*. thk. Muhammed Fuad Abdalbaki. Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 1985.
- Muhammed Sâlih Câbir, Hatem Dâvud Bay, *Hucciyyetu'l-hadisi'l-mürsel inde'l-imâm Mâlik b. Enes*. Ulumu'ş-Şeriati ve'l-Kânûn, 33/2 (Ürdün 2006), 429-438.
- Muslim, Ebu'l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc b. Muslim el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-Sahîh*. thk. Muhammed Fuad Abdalbakî. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabî, ts..

- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref. *el-Minhâc fi Şerhi Sahîhi Muslim b. Haccâc*. 18 Cilt. Beyrut: Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, 1972.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref. *et-Takrîb ve't-teysîr li ma'rifeti suneni'l-beşîri'n-nezîr*. thk. Muhammed Osman el-Hışt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1985.
- Özüdoğru, Bekir. *İbnü'l- Hümâm'ın Fethu'l-Kadîr'de Hadis Usûlü Meselelerine Yaklaşımı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Pezdevî, Fahru'l-İslâm Alî b. Muhammed. *Usûlu'l-Bezdevî/Kenzu'l-vusûl ila ma'rifeti'l-usûl*. thk. Sait Bektaş. Medine/Beyrut: Dâru's-Sirac/Dâru'l-Beşairi'l-İslamiyye, 1. Baskı, 2014.
- Polat, Selahattin. *Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri*. Ankara: TDV Yayınları, 1. Baskı, 2010.
- Semerkandî, Ebû Bekr Alâuddîn Muhammed b. Ahmed. *Mîzânu'l-usûl fi netâ'ici'l-ukûl*. thk. Muhammed Zeki Abdulber. Katar: Metabiû Doha el-Hadise, 1984.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsu'l-Eimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl. *Usûlu's-Serahsî*. thk. Ebu'l-Vefa el-Afganî. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1953.
- Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî, *Tenvîru'l-Havâlik*. Lubnan: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed es-San'ânî el-Yemenî. *İrşâdu'l-fuhûl ilâ tahkiki'l-hak min ilmi'l-usûl*. thk. Ahmed İzv İnaye. Dimeşk: Dâru'l- Kitabi'l-Arabî, 1. Baskı, 1999.
- Şık, Mehmet Sırrı. *Malikî Mezhebi Fıkıh Usûlcülerine Göre Sünnetin Kaynağı Olarak Haber*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Doktora Tezi, 2020.
- Tuzcu, Recep. *Hanefî Usûlünde Hadis -Debûsî Örneği-*. İstanbul: M.Ü. İFAV Yayınları, 1. Baskı, 2014.
- Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Amr b. Mûsâ b. Hammad el-Ukaylî el-Mekkî. *ed-Duafâu'l-Kebîr*. thk. Abdulmutî Emîn Kal'acî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Basım. 1984.
- Uzunpostalcı, Mustafa. "Ebû Hanîfe". *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 10/131-138. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1984.
- Ünal, İsmail Hakkı. *İmam Ebû Hanîfe'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 5. Baskı, 2018.
- YAZICI, Yunus. *İsâ b. Ebân'ın Hadis-Sünnet Anlayışı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Yılmaz, Rahile. *Modern Hadis Tartışmaları Bağlamında Muvatta'daki Mürsel Rivâyetler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entistüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedruddîn Muhammed b. Bahâdır. *el-Bahru'l-Muhîr fi Usûli'l-Fıkıh*. 8 Cilt. Kahire: Dâru'l-Ketbî, 1994.

Zerkeşî, Ebû Abdillâh Bedruddîn Muhammed b. Bahâdır ez-Zerkeşî. *en-Nuket alâ Mukaddimeti İbni's-Salâh*. thk. Zeynelâbidîn b. Muhammed b. Belâferîc. 3 Cilt. Riyad: Edvâu's-Selef, 1998.

Zurkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilbâkî b. Yûsuf. *Şerhu'l-Muvatta'*. thk. Taha Abdurrauf Sa'd. 4 Cilt. Kahire: Mektebetu's-Sekafetu'd-Diniyye, 1. Baskı, 2003.